

ÎNCHEIEREA ȘI DESFACEREA CĂSĂTORIEI/CUNUNIEI ÎN ROMÂNIA MODERNĂ

Pr. lect. dr. Cosmin PANȚURU

Abstract: In modern Romania, from a legal and canonical perspective, the Sacrament of Marriage can only be celebrated after the civil marriage took place. Therefore, if there are two celebrations, civil and religious, the first being mandatory for the reception of the second, there must exist two divorces, one bearing civil effects and one with ecclesial consequences. The civil divorce is recognized by the Church and the ecclesial divorce can only be pronounced after the civil one. However, the civil laws do not recognize the ecclesial divorce. The dissolution of marriage is an exclusive right of the bishop, similar to the right he has in granting dispensations for the administration of Sacraments in exceptional situations.

Keywords: *Sacrament of Marriage, ecclesial divorces, exclusive right of the bishop*

În conformitate cu învățătura Bisericii exprimată într-una din epistolele sale de către Sfântul Apostol Pavel, rezultatul unirii dintre un bărbat și o femeie are drept efect formarea unui singur trup, Cununia fiind astfel socotită a fi „o mare Taină (...) în Hristos și în Biserică” (Tesaloniceni, 5, 31-32), stând la baza întemeierii unei familii.

În dreptul roman căsătoria civilă (*coemptius și usus*) și religioasă (*confarreatio*) aveau aceeași valoare juridică. În dreptul feudal, actul juridic al căsătoriei a fost unul religios datorită dreptului de legiferare dobândit de Biserică în materie. În România modernă secularizarea acestei instituții juridice s-a petrecut prin *Codul civil* din 1865 și *Constituția* din 1866¹. Constituțiile ulterioare fac referire în mod expres sau tacit la căsătoria/cununia religioasă.

Astfel, în art. 22 din *Constituția* din 1866² se făcea precizarea că „Actele Statului civil sunt de atribuțiunea autorității civile. Întocmirea acestor acte va trebui să proce(a)dă întotdeauna benedictiunea religio(a)să care pentru căsătorii va fi obligator(i)e, afară de casurile ce se vor prevedea prin anume lege”. Prin art. 23 din *Constituția* din 1923³ se arăta că „Actele stării civile sunt de atribuția legii civile. Întocmirea acestor acte va trebui să preceadă totdeauna binecuvântarea religioasă”. *Constituția din 1938*⁴ prin art. 20 păstra și adăuga pe lângă prevederea

¹ Cf. I. Albu, *Dreptul Familiei*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1975, p. 51.

² *Constituția României (1866)* publicată în Monitorul-jurnal, nr. 142 din 1/13 iunie 1866.

³ *Constituția României (1923)* publicată în „M. Of.”, nr. 282 din 29 martie 1923.

⁴ *Constituția României (1938)*, publicată în „M. Of.”, nr. 48 din 27 februarie 1938.

articolului constituției precedente cum că respectiva binecuvântare religioasă este obligatorie pentru toți membrii cultelor.

Viitoarele legi fundamentale elaborate în timpul României Populare și Socialiste arată că instituția căsătoriei și familiei „se bucură de protecția Statului. (...) Sunt valabile numai actele de stare civilă, încheiate de organele Statului (art. 26, *Constituția* din 1948⁵). *Constituția* din 1952⁶, prin art. 83. al. 3 arată că: „Statul ocrotește căsătoria și familia și apară interesele mamei și copilului” (articol regăsit și în *Constituția* din 1965⁷ - art. 23).

Articolul 44 din *Constituția* aflată astăzi în vigoare (1991)⁸, în primele două aliniate precizează că: (1) „Familia se întemeiază pe căsătoria liber consimțită între soți, pe egalitatea acestora și pe dreptul și îndatorirea părinților de a asigura creșterea, educația și instruirea copiilor”; și (2) „Condițiile de încheiere, de desfacere și de nulitate a căsătoriei se stabilesc prin lege. Căsătoria religioasă poate fi celebrată numai după căsătoria civilă”.

În acord cu prevederile constituționale, articolul 166 din *Codul penal* (1864) prevedea că „orice preot (care) va celebra cununia înainte de îndeplinirea actelor și formelor cerute de legea civilă se va pedepsi pentru prima oară cu amendă, iar în caz de recidivă se va pedepsi cu închisoarea”; dispoziții menținute și în codurile penale ulterioare din 1912, 1936 și 1948⁹.

Inclusiv *Legea nr. 119/1996 cu privire la actele de stare civilă*¹⁰ instituie regimul contravenției în materia care ne interesează prin art. 63, al. (1), lit. k): „Constituie contravenții la regimul actelor de stare civilă următoarele fapte, dacă nu sunt săvârșite în astfel de condiții încât, potrivit legii penale, sunt considerate infracțiuni: (...) oficierea de către deservenții cultelor a serviciului religios în cazul căsătoriilor sau în vederea înhumării sau incinerării fără a li se fi prezentat certificatul de căsătorie și, respectiv, documentul prevăzut la art. 38”¹¹.

Prin urmare, în sistemul de drept român contemporan, actul juridic al căsătoriei a fost și este socotit a fi un act civil sau laic (deoarece încheierea căsătoriei are loc în fața delegatului de stare civilă, înregistrarea căsătoriei se face în registrul de stare civilă, iar desfacerea căsătoriei se pronunța numai pe cale

⁵ *Constituția României (1948)*, publicată în „M. Of.”, nr. 87 bis din 13 aprilie 1948.

⁶ *Constituția României (1952)*, publicată în „B. Of.”, nr. 1 din 27 septembrie 1952.

⁷ *Constituția României (1965)*, publicată în „B. Of.”, nr. 1 din 21 august 1965.

⁸ *Constituția României (1991)* publicată în „M. Of.”, nr. 233 din 31 noiembrie 1991; și republicată în „M. Of.”, nr. 767 din 31.10.2003 și Extras, Editura All Beck, București, 2004.

⁹ Ionuț-Gabriel Corduneanu, *Raportul dintre căsătoria religioasă și cea civilă în România din perspectiva drepturilor omului*, în Constantin Rus, Emilian-Iustinian Roman (editori), *The Christian Family - Familia creștină*, Editura „Universității Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2013, p. 325.

¹⁰ *Legea nr. 119/1996 cu privire la actele de stare civilă*, republicată în M. Of. al României, Partea I, nr. 743 din 2 noiembrie 2009, modificată, completată și republicată în temeiul art. V din *O.U.G. nr. 80/2011*, publicată în M. Of., Partea I, nr. 694 din 30 septembrie 2011, aprobată cu modificări și completări prin *Legea nr. 61/2012*, publicată în M. Of., Partea I, nr. 257 din 18 aprilie 2012, dându-se textelor o nouă numerotare.

¹¹ Art. 38: (1)-(4) și art. 63, al. (1), lit. p) din același act normativ la care se face trimitere se referă la infracțiunile privind nerespectarea condițiilor de înhumare a persoanelor decedate.

judecătorească); și este un act solemn (ce rezultă din prezența viitorilor soți la oficierea căsătoriei și prin exprimarea publică a consimțământului)¹².

*Codul familiei*¹³ folosea termenul de căsătorie în două sensuri: ca act juridic, prin care viitorii soți consimt să se căsătorească; și în sensul de stare sau situație juridică, adică de statut legal al soților. Prin folosirea termenului de căsătorie se reflectă și instituția juridică a dreptului familiei, dar și ceremonia ce are loc cu ocazia încheierii căsătoriei¹⁴. Această teorie este actuală și în aplicabilitatea prevederilor noului *Cod civil* (2009)¹⁵.

În perioada la care ne raportăm, căsătoria urmează să fie încheiată cu îndeplinirea condițiilor de fond (diferența de sex, vârsta matrimonială, comunicarea stării sănătății, consimțământul), precum și a celor de formă prealabile celebrării (declarația de căsătorie, fixarea datei celebrării căsătoriei, soluționarea opozițiilor la căsătorie); celebrării însăși (localitatea și locul; competența oficiantului, procedura însăși și momentul încheierii căsătoriei solemnitatea și publicitatea) și înregistrării și dovezii căsătoriei (înregistrarea în registrul de stare civilă și eliberarea certificatului de căsătorie).

În vederea oficierii Sfintei Taine a Cununii, acestor obligații li se adaugă și cele de ordin bisericesc: strigările (sau vestirile), respectiv obținerea dispenselor canonice (pentru impedimentele rudeniei fizice, spirituale sau a cuscriei în gradele oprite).

Așadar, în toate Constituțiile României moderne și în legislația aferentă, căsătoria încheiată conform dispozițiilor imperative prevăzute a fost și rămâne obligatorie înaintea celebrării, după caz, a Sfintei Taine a Cununii. Trecând peste limita acestor prevederi legale, profesorul și canonistul Mihai Constantinescu, într-un amplu studiu al său, concluzionează afirmând că: „binecuvântarea căsătoriei prin preot este o obligație pentru toți creștinii, chiar dacă legislația de stat nu-i obligă pe cei căsătoriți civil să primească și Sfânta Taină a Cununii”¹⁶. Este, în fapt prevederea Capitolului I (Căsătoria Ortodoxă), pct. 9 din *Documentul oficial al Sfântului și Marelui Sinod întrunit în Creta* (2016) referitor la *Taina Cununii și impedimentele la aceasta*: „Căsătoria civilă dintre un bărbat și o femeie înregistrată legal nu are un caracter sacramental, ci ea constituie un act de coabitare asigurat de stat, diferit de căsătoria (cununia - n.n.) binecuvântată de Dumnezeu și Biserica Sa. Membrii Bisericii care contractează o căsătorie civilă trebuie tratați cu responsabilitatea pastorală necesară, pentru ca ei să înțeleagă valoarea Tainei Cununii și binecuvântările care decurg din ea”¹⁷.

¹² Cf. I. Albu, *Dreptul Familiei...*, p. 50-51.

¹³ *Codul familiei*, Ed. Lumina Lex, 1998.

¹⁴ I. Albu, *Dreptul Familiei...*, p. 49.

¹⁵ *Noul Cod civil sau Legea nr. 287/2009 privind Codul civil*, publicată în „M. Of.”, nr. 511 din 24 iulie 2009.

¹⁶ Iulian Mihai Constantinescu, *Biserica și instituția căsătoriei. Condițiile administrării căsătoriei. Studiu juridico-canonice*, Editura Christiana, București, 2010, p. 181.

¹⁷ <http://basilica.ro/sfanta-taina-a-cununii-si-impedimentele-la-aceasta-document-oficial/> (accesat la 01.05.2017, ora 17,30).

Actul căsătoriei fiind un act juridic bilateral și solemn, prin care cei doi consimt în mod public să devină în viitor soți, are ca efect juridic calitatea lor de persoane căsătorite, aplicându-li-se, de drept, statutul legal a unor astfel de persoane¹⁸.

În manualul de Drept Canonic, Părintele Profesor Ioan N. Floca vorbește despre efectele juridice ale Tainei Cununiei, de care se ocupă legile bisericești, deosebindu-le de efectele juridice ale căsătoriei: „cei căsătoriți și cununați formează familia creștină; deși cele două persoane își păstrează individualitatea sa, ele sunt socotite ca formând un trup și contează ca atare în toate regulile privitoare la rudenie și la calcularea gradelor de înrudire”¹⁹.

În situația în care intervin cauze care fac imposibilă păstrarea sau continuarea legăturilor matrimoniale între soți, atunci această legătură nu încetează de la sine, ci poate fi desfăcută numai prin respectarea unor anumite rânduieli, printr-o procedură legală finalizată prin *divorț*.

Potrivit legislației ce reglementează divorțul, motivele sunt lăsate la aprecierea instanței, după administrarea tuturor probelor dintr-un dosar. Aceasta poate admite sau respinge desfacerea căsătoriei. Din prevederile vechiului *Cod al familiei*, existau mai multe motive care puteau duce la pronunțarea divorțului: alienația și debilitatea mintală cronică, boala gravă cronică și contagioasă, condamnarea unui soț la detenție mai mare de trei ani și declararea unui soț ca dispărut.

După actualul *Cod civil*, motivele defacerii căsătoriei sunt cuprinse în art. 373. Astfel, divorțul poate avea loc: a) prin acordul soților, la cererea ambilor soți sau a unuia dintre soți acceptată de celălalt soț; b) atunci când, din cauza unor motive temeinice, raporturile dintre soți sunt grav vătămate și continuarea căsătoriei nu mai este posibilă; c) la cererea unuia dintre soți, după o separare în fapt care a durat cel puțin 2 ani; d) la cererea aceluia dintre soți a cărui stare de sănătate face imposibilă continuarea căsătoriei.

De asemenea, potrivit aceluiași cod, divorțul se poate obține prin acordul soților pe două căi: pe cale judiciară (art. 374); respectiv pe cale administrativă sau prin procedură notarială (art. 375).

„Biserica a admis desfacerea cununiei pentru un singur motiv: *adulterul* (Matei 19, 9). Pentru alte motive, oricât de grave, Biserica s-a împotrivit neadmițând desfacerea căsătoriei și cununiei, ținând la trăinicia căsătoriei conform principiilor evanghelice: „ceea ce a unit Dumnezeu, omul să nu despartă” (Matei 19, 9); „Te-ai legat cu femeie? Nu căuta dezlegare” (I Corinteni 7, 27) și „celor căsătoriți, le poruncesc, nu eu, ci Domnul: Femeia să nu se despartă de bărbat” (I Corinteni 7, 10).

¹⁸ A se vedea Ioan Albu, *Căsătoria în dreptul român*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1988, p. 10.

¹⁹ Ioan N. Floca, *Drept canonic ortodox. Legislație și administrație bisericească*, Editura IBMBOR, București, 1990, p. 72.

Pe lângă acest motiv Biserica a mai stabilit o serie de norme noi în scopul de a evita unele consecințe grave în cazul menținerii căsătoriilor care nu-și mai pot atinge scopul, periclitând viața membrilor unei familii sau chiar a societății. Astfel s-a admis pronunțarea desfacerii cununiei sau a divorțului bisericesc din mai multe motive asimilate cu moartea:

Motive canonice de divorț sunt: adulterul, crima, avortul, apostazia, erezia (can. 72 Trulan, Nomoc. I, 10); atentatul la viața soțului; ținerea la botez a propriului fiu (can. 53 Trulan); călugărirea și alegerea de episcop (can 12 și 48 Trulan).

Alte motive prevăzute de legislația civilă și admise și de Biserică sunt: înalta trădare (Nomoc.XIII, 4); dispariția bărbatului (can. 31 și 36 Sf. Vasile cel Mare; can. 93 Trulan), lipsa de îndeplinire a datoriei conjugale (Nomoc. XIII, 4); refuzul conviețuirii conjugale și părăsirea domiciliului (can. 8 Neocez., 18 Sf. Vasile cel Mare; can. 4 Sf. Grigorie de Nyssa). Există motive de divorț hotărâte de legislația civilă, neadmise însă de Biserică: nebunia; lepra; condamnarea la detenție pe viață sau la mai mult de trei ani”²⁰.

Același canonist, Parintele Arhidiacon Ioan N. Floca, atunci când se referă la desfacerea Tainei Cununii precizează că: „încetarea căsătoriei este admisă numai pentru cauza naturală a morții și din cauze asimilate cu moartea; și că divorțul, adică despărțirea căsătoriei legale sau valid încheiate nu se îngăduie în principiu decât pentru adulter și în mod excepțional, pentru motive care pot fi asimilate cu moartea parțială sau totală, fie fizică, fie religioasă, fie morală sau civilă”²¹.

„Prin urmare, existând două căsătorii, civilă și religioasă, prima obligatorie pentru primirea celei de-a doua, există și două divorțuri, cel civil pentru efectele civile și cel bisericesc, pentru efectele harice, cel dintâi fiind recunoscut de Biserică obligatoriu pentru primirea divorțului bisericesc, acesta din urmă nefiind recunoscut de legea civilă”²².

Desfacerea Cununii este un drept în exclusivitate rezervat chiriarhului. În *Statutul pentru organizarea Bisericii Ortodoxe Române* din anul 1925²³, una dintre drepturile și datoriile Episcopului sau Arhiepiscopului erau următoarele: (...) „Acordă dispense bisericești de căsătorie și desface căsătoria bisericească după ce s-a pronunțat divorțul de judecătoria civilă” (art. 122, lit. b) din *Statut* - 1925). Prin urmare este vorba de un drept și de o datorie imperativă a acestuia! Textul a fost

²⁰ Nicodim Milaș, *Dreptul bisericesc oriental*, București, 1915, p. 520-525; I. N. Floca, *Drept canonic ortodox...*, p. 106.

²¹ I. N. Floca, *Drept canonic ortodox...*, p. 72.

²² Iulian Mihai Constantinescu, *Instituția divorțului. Între acrivia canonică și iconomia bisericească*, Editura Universitas, Craiova / Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2012, p. 64.

²³ *Statutul pentru organizarea Bisericii Ortodoxe Române*, publicat în „M. Of.” nr. 97 din 6 mai 1925. Publicat în M. Of. Nr. 97/6 mai 1925.

păstrat neschimbat în art. 90, lit. i) din *Statutul pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române* (1949)²⁴.

Din interpretarea articolelor 122, lit. b) și 90, lit. i), rezultă că cele două statute fac referire la două acte canonice diferite: a) acordarea dispenselor bisericești; și b) desfacerea căsătoriei bisericești, neținând seama de motivele care au stat la pronunțarea divorțului laic.

*Regulamentul de procedură al instanțelor disciplinare și de judecată din Biserica Ortodoxă Română*²⁵ în art. 46 prevedea că: „Niciun cleric nu va oficia taina căsătoriei, a doua oară, persoanelor divorțate numai de instanțele civile, dacă nu va face proba că acele persoane au obținut desfacerea primei căsătorii religioase din partea autorităților bisericești.

Clericul care va fi oficiat o astfel de căsătorie, se pedepsește cu pedeapsa transferării, iar căsătoria bisericească se va declara nulă.

De vor oficia mai mulți preoți, de orice treaptă, la o asemenea căsătorie, tuturor li se va aplica aceeași pedeapsă”.

Justificarea actelor emise de legiuitorul bisericesc de mai sus o întâlnim în interpretarea Părintelui Arhidiacon Ioan N. Floca:

Starea de persoană căsătorită (cununată) a unuia dintre soți constituie unul dintre impedimentele la căsătorie și cununie. Această stare juridică se manifestă în două feluri: cineva poate avea starea civilă de persoană căsătorită numai civil sau poate avea starea de persoană căsătorită civil și cununată bisericește. În ambele cazuri această stare civilă constituie un impediment la încheierea unei noi căsătorii, din categoria acelor care nu pot fi dispensate, sau care nu pot fi înlăturate pe cale de dispensă, iar dacă se încheie totuși o nouă căsătorie, existând acest impediment, căsătoria este socotită nulă din momentul încheierii, iar cei care au încheiat-o sunt supuși pedepselor aferente, atât prin legile de stat, cât și prin legile bisericești. O răspundere, sancționată penal, în asemenea cazuri are atât delegatul de stare civilă, care ar oficia o asemenea căsătorie, cât și slujitorul bisericesc care ar binecuvânta o asemenea căsătorie prin administrarea Sf. Taine a Cununii (...). Căci prin căsătoria a două persoane care se găsesc, ori amândouă, ori numai una dintre ele, în situația legală de persoană căsătorită, din partea acestora se săvârșește un act de bigamie, iar din partea celor

²⁴ *Statutul pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române*, publicat în rev. „B.O.R.”, anul LXVIII (1959), nr. 1; republicat în vol. *Legiuirile Bisericii Ortodoxe Române*, 1953 și *Extras*, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române 2003, p. 3-54.

²⁵ *Regulamentul de procedură al instanțelor de Judecată și de disciplină ale Bisericii Ortodoxe Române*, publicat în rev. „B.O.R.”, anul LXVIII (1959), nr. 1; republicat în vol. *Legiuirile Bisericii Ortodoxe Române*, 1953 și *Extras*, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 2003, p. 55-96.

care încheie căsătoria civilă sau religioasă se săvârșește un act de consacrare a bigamiei, prin puterea legii de stat sau prin conferirea harului pe care-l mijlocește Sf. Taină a Cununii. În felul acesta nu numai că se contravine unor dispoziții legale sau se încalcă niște rânduieli bisericești, ci se ultragiază, adică se jignesc în mod grav aceste legi și rânduieli, comițându-se din punct de vedere bisericesc un sacrilegiu, pentru că bigamia este un păcat, pe care Biserica nu-l binecuvintează prin cununie, iar cel ce pune pe slujitorul bisericesc în situația de a-l binecuvânta, îl determină la săvârșirea unui sacrilegiu prin inducerea în eroare și astfel, păcatul lui, adică păcatul bigamiei, se agravează prin acela al sacrilegiului pe care astfel îl provoacă. Slujitorul bisericesc nu poate administra Sf. Taină a Cununii persoanelor care se găsesc în starea civilă arătată, decât după ce ele vor fi obținut divorțul civil și bisericesc, în cazul că au fost căsătorite și religios sau numai divorțul civil, în cazul când s-a efectuat numai căsătoria civilă²⁶.

Anterior o seamă de canoniști au împărtășit această idee. Astfel, Valerian Șesan profesor de Drept Bisericesc la Facultatea de Teologie din Cernăuți descrie procedura în materie de divorț ce începe într-o primă etapă cu faza de împăcare a celor două persoane căsătorite ce are ca scop menținerea cununii, etapă repetată de trei ori. Dacă aceasta nu reușește, se parcurge următoarea fază, a „procedurii formale” în care soții au dreptul la un „apărător al căsătoriei” (*defensor matrimonii*), care are și drept de apel, dacă instanțele admit divorțul. Desfacerea căsătoriei civile trebuie să o premergească pe cea bisericească²⁷.

Canonistul Vasile Pocitan inserează motivele „desfacerii căsătoriei”, deosebind faptele săvârșite de bărbat (soț) de cele săvârșite de femeie (soție) care pot duce la obținerea divorțului²⁸.

Nicolae Popovici descrie și el procedura ce are loc în materie de „certuri matrimoniale” în cadrul consistoriilor ce procedează în baza unei reclamații a unuia dintre soți sau din oficiu. În caz de neîmpăcare, pe lângă cele descrise mai sus de către Valerian Șesan intervine și protoiereul. Judecata se face în Consistoriu, părțile fiind asistate de apărători, acuzatori, martori, darea sentinței, și în cele din urmă apelul la Consistoriul apelativ²⁹ care se pronunță în final asupra divorțului³⁰ pentru a se putea realiza cununia a doua (sau a treia).

²⁶ I. N. Floca, *Drept canonic ortodox...*, p. 75-76.

²⁷ Valerian Șesan, *Curs de Drept Bisericesc Universal*, Cernăuți, 1942, p. 233.

²⁸ Vasile Pocitan, *Compendiu de Drept Bisericesc*, București, 1898, p. 252-263.

²⁹ N. Popovici, *Drept bisericesc ...* p. 395-398.

³⁰ Ibidem, p. 516-526.

Marele canonist Liviu Stan propunea în anul 1941 ca „divorțul să fie pronunțat numai de ierarhii Bisericii, în baza concluziilor unei instanțe mixte, civile-bisericești, iar în prealabil să se pună de acord ambele autorități, cea de stat și cea bisericească, asupra motivelor de divorț”³¹.

Părintele Profesor Constantin Rus amintește de „instanțe judecătorești care au existat și în Biserica noastră până în epoca lui Alexandru Ioan Cuza și s-au numit *dicasterii*, adică judecăți sau instanțe de judecată” cu competență inclusiv în pronunțarea divorțului³².

Prin urmare, *desfacrea cununii (divorțul bisericesc)* este, așa cum menționa Părintele Profesor Nicolae Necula „calea oficială și corectă pentru dobândirea desfacerii căsătoriei și a posibilității contractării unei alte căsătorii”³³. El se pronunță și se aprobă numai de episcopul eparhial, pe baza hotărârii rămase definitive și executorie a instanței de judecată și a cererii celor două persoane care îl solicită. „Pronunțarea divorțului bisericesc sau religios are scopul de a separa și din punct de vedere haric pe cei doi foști soți. „El este un act administrativ și nu sacramental (...) și poate fi considerat ca un act cu efecte harice (...fiind - n.n.) o constatare că starea harică dintre cei doi soți a încetat prin cauzele care au determinat despărțirea lor (... deoarece - n.n.) păcatul în general și adulterul în special (...) desființează lucrarea harică și produce ruptura dintre cei doi parteneri”³⁴. „Faptul că această stare este constatată de episcop, actul în sine are și putere harică (...) și prin semnarea lui de către episcop, căsătoria este desfăcută și din punct de vedere religios. (...) Tocmai de aceea nu se folosește un ritual sau o rânduială de slujbă de dezlegare a Cununii, care nu e posibilă, nici necesară, căci căsătoria este desfăcută prin păcatele care au afectat-o”³⁵. În continuarea studiului său, părintele profesor folosește metoda comparației: „nu este nevoie de o asemenea slujbă, așa cum nu este nevoie nici în cazul caterisirii, care este tot un act administrativ de constatare a căderii din har a slujitorului pentru păcatele pe care le-a săvârșit. Harul rămâne în el, dar rămâne nelucrător, prin păcatele săvârșite, sancționate sau confirmate de autoritatea bisericească prin actul caterisirii. De aceea, pentru reîncadrarea în treapta preoției, din care a căzut, dacă respectivul împrișinat dovedește pocăință și părere de rău, nu mai este hirotonit. Așa cum nu este des-sfântit prin caterisire, la fel nu este rehirotonit pentru reîncadrarea lui în rândul slujitorilor bisericești”. De aceea „soții care au fost despărțiți și se recăsătoresc (iarăși între ei - n.n.) nu mai sunt cununați din nou, ci revin în starea lor de soți cununați, doar prin actul pocăinței și prin renunțarea la păcatele săvârșite (...). Chiar dacă au avut proclamat sau declarat divorțul religios, ei nu se mai

³¹ Liviu Stan, *Căsătoria religioasă și familia*, în *Biserica și Dreptul. Studii de Drept Canonic Ortodox. Probleme canonice actuale*, Editura Andreiană, Sibiu, 2014, p. 359. Text publicat inițial în „Revista Teologică”, nr. 7-8/ 1941, p. 317-325.

³² Constantin Rus, *Curs de Drept bisericesc* (format electronic), p. 157.

³³ Nicolae D. Necula, *Ce este divorțul religios și ce importanță are el în administrarea Tainei Cununii?*, în „Tradiție și înnoire în slujirea liturgică”, vol. 3, EIBMBOR, București, 2004, p. 220.

³⁴ Ibidem, p. 220.

³⁵ Ibidem, p. 221.

cunună din nou”³⁶, spre deosebire de persoanele căsătorite și despărțite care își refac căsnicia cu alți parteneri, și ei, divorțați sau nu.

Profesorul Iorgu Ivan susține că „soții care au mai fost căsătoriți religios (înainte de a li se oficia noua cununie) trebuie să obțină desfacerea căsătoriei religioase anterioare, care se aprobă numai dacă motivele pentru care s-a aprobat divorțul sunt admise și de Biserică pentru desfacerea căsătoriei”³⁷, înțelegându-se de aici că numai după desfacerea căsătoriei religioase anterioare preotul poate săvârși cununia soților care mai fuseseră căsătoriți religios. Față de această rânduială, canonistul Nicolae Dura susține ideea nulității căsătoriei celor care ar încălca rânduiala și aceasta pentru că respectivii soți ar fi bigami din punct de vedere religios, bigamia fiind combătută atât de Biserică, cât și de legea civilă³⁸.

Deci, „combătând poligamia, divorțul bisericesc este absolut necesar, legătura harică a soților neîncetând prin separarea lor în fapt prin divorțul civil”³⁹.

Cu toate aceste argumente justificate în pronunțarea desfacerii cununii, „în cadrul unui congres organizat în anul 2011 la Bruxelles de Reprezentanța Patriarhiei Române pe lângă Instituțiile Europene, canoniști și dogmatiști români, în urma dezbaterilor, au căzut de acord asupra faptului că în Biserica Ortodoxă nu există nici o bază teologică pentru a promova ideea existenței *divorțului bisericesc*, ci doar a acordării de dispense pentru anumite impedimente relative de către autoritatea bisericească competentă. Prin urmare, este absolut evident că nu este permis ca autoritatea bisericească să elibereze acte administrative privitoare la un așa-zis *divorț bisericesc*, nici să officieze un serviciu religios pentru aceasta”⁴⁰.

Prevederi statutare și regulamentare în vigoare referitoare la desfacerea cununii în vederea officierii celei de a doua sau celei de a treia cununii nu există. Cu toate acestea, art. 88, lit. w) din *Statutul pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române* (2008) se arată că: „Chiriarhul acordă dispense bisericești de căsătorie și recăsătorire pentru credincioșii mireni, în limita prevederilor canonice”. În *Regulamentul autorităților canonice disciplinare și al instanțelor de judecată ale Bisericii Ortodoxe Române* nu sunt prevăzute abateri pentru clericii care officiază Taina Cununii persoanelor cărora nu li s-a desfăcut cununia anterioară.

Din interpretarea art. 88, lit. w) din *Statutul* din 2008 se poate observa că: a) dispensele bisericești se acordă de către chiriarh; b) dispensele bisericești se acordă doar credincioșilor mireni în vederea căsătoriei și recăsătoriei, făcându-se precizarea că ele se pronunță: „în limita dispozițiilor canonice”. Cu alte cuvinte, este vorba despre cununie (în text: căsătorie) și recăsătorire (a II-a și a III-a nuntă - n.n.). Dispensele acordate „în limita dispozițiilor canonice” sunt „exceptii de la

³⁶ Ibidem, p. 222.

³⁷ Iorgu Ivan, *Căsătoria - Sfânta Taină a Bisericii...*, p. 753.

³⁸ Nicolae Dura, *Căsătoriile mixte în lumina învățaturii și practicii canonice ortodoxe*, în rev. „Ortodoxia”, 1988, nr. 1, p. 102.

³⁹ I. M. Constantinescu, *Biserica și instituția căsătoriei ...*, nota 228, p. 78.

⁴⁰ George Grigoriță, *Căsătoria potrivit dreptului canonic ortodox (prevederi canonice și realități actuale)*, în C. Rus, E. I. Roman (editori), *The Christian Family - Familia creștină ...*, p.154-155.

regulă” și nu se pot referi decât la derogările prevederilor canonice generale. Astfel dispensa se poate acorda în gradele de rudenie oprite (consângenitate și cuscrie); pentru locul savârșirii (respectiv înafara bisericii dacă aceasta este în construcție ori reparație ce nu ar permite oficierea slujbei; sau la domiciliul mirilor dacă ei sunt în vârstă și nu se pot deplasa). Numai în aceste situații se pot acorda dispense în materie matrimonială. Chiriarhul nu poate acorda însă dispensă pentru oficierea celei de-a II-a sau celei de-a III-a cununii care să înlocuiască acordarea desfacerii cununiei încheiată anterior ei. Cu alte cuvinte, în baza acestui articol, unicul de acest fel din actualul *Statut pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române*, desfacerea cununiei nu se poate acorda.

În cazul în care s-ar înlocui pronunțarea „divorțului bisericesc” cu dispensa, atunci dispensa astfel acordată nu ar mai fi ocazională, ci ar deveni normă generală în Biserică. În concret, conform datelor Institutului Național de Statistică, în România „în anul 2015 s-au înregistrat 125.454 căsătorii, cu 7.379 căsătorii mai multe decât în anul anterior. În acest context, rata nupțialității a fost mai mare ca cea din anul 2014, înregistrându-se 5,6 căsătorii la 1.000 locuitori. (...) În ceea ce privește divorțurile, în anul 2015 numărul celor pronunțate prin hotărâre judecătorească definitivă sau pe cale administrativă a fost de 31.527, în creștere cu 4.339 divorțuri comparativ cu anul 2014. Rata divorțialității a crescut de la 1,22 divorțuri la 1.000 locuitori în anul 2014, la 1,42 divorțuri la 1.000 locuitori în anul 2015”⁴¹.

Dacă luăm în considerare procentul de 86,45% al credincioșilor ortodocși conform ultimului recensământ (2011), numărul divorțurilor ortodoxe ar fi de 27.255 de cazuri (conform calculului $31527 \times 86,45\% = 27.255$), ceea ce înseamnă, de fapt, un număr dublu de persoane: 54510. În situația în care doar 50% din acestea ar dori să se recăsătorească, solicitând cununia a II-a sau a III-a, ar însemna ca pentru 27255 de persoane chiriarhii să acorde dispense, conform art. 88, lit. w). În acest caz, dispensa ocazională s-ar transforma în regulă generală, anulându-i, de fapt, caracterul temporal.

Privitor la înregistrarea și dovada căsătoriei/cununiei putem vorbi despre o analogie în cele două sisteme de drept laic și bisericesc. *Noul Cod civil* (în continuare NCC) prin art. 290 prevede înregistrarea căsătoriei: „După încheierea căsătoriei, ofițerul de stare civilă întocmește, de îndată, în registrul actelor de stare civilă, actul de căsătorie, care se semnează de către soți, de cei 2 martori și de către ofițerul de stare civilă”. Iar art. 292 prin al. (1) și (2) din NCC indică actul/actele ce fac posibilă dovada căsătoriei: „Căsătoria se dovedește cu actul de căsătorie și prin certificatul de căsătorie eliberat pe baza acestuia. Cu toate acestea, în situațiile prevăzute de lege, căsătoria se poate dovedi cu orice mijloc de probă”.

⁴¹ AGERPRES/(AS - autor: Florin Bărbuță, editor: Nicoleta Gherasi, editor online: Simona Aruștei), cf. <https://www.agerpres.ro/social/2016/06/26/numarul-casatoriilor-a-crescut-cu-6-2-iar-cel-al-divor-turilor-cu-15-9-anul-trecut-13-49-39> (pagină accesată în 2 mai 2017, ora 15,40).

În paralel, în Biserică, avem o situație asemănătoare. *Statutul pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române*, în art. 50, lit. j) indică una dintre atribuțiile imperative ale preotului paroh: „ține la zi evidența botezaților, cununaților și decedaților din parohie în registrele speciale (mitricale) și emite certificate de botez și de cununie”⁴². Este așadar, o obligație de a înregistra persoanele supuse administrării acestor două Sfinte Taine și de a elibera certificate în conformitate cu cele evidențiate în registrele matricole.

Că este vorba de certificate care atestă consumarea unui act sacramental, dar și canonic și juridic (fie botez, fie cununie), iar emiterea lor de către autoritatea bisericească produce efecte juridice, rezultă și din posibilitatea ca acestea să obțină, la cerere, inclusiv viză legală din partea autorităților de stat, respectiv din partea Ministerului Culturii și Cultelor care certifică datele respective prin aplicarea unei vize (apostile) pe certificatele depuse în original, la solicitarea celor interesați, pe baza unei cereri tipizate⁴³.

Iar dacă ofițerul de stare civilă are obligația ca „după emiterea certificatului de divorț, face cuvenita mențiune în actul de căsătorie” (art. 377 NCC), aceeași mențiune trebuie făcută și de către conducătorul oficiului parohial unde a fost înregistrată Cununia, după pronunțarea și în mod implicit înștiințarea desfacerii ei de către ierarh.

Așadar, în situația dată, pronunțarea desfacerii cununii ar fi posibilă pe baza mai multor criterii: a) prin eliberarea „cărții de despărțire” pe baza textelor scripturistice și canonice invocate; a practicii și tradiției ce a avut ca temei legislația la care am făcut referire, precum și a părerilor teologilor și canoniștilor; și b) prin aplicarea principiului analogiei. Acest principiu constă în metoda de aplicare a normelor juridice în „soluționarea unei situații pentru care nu există o dispoziție legală, care să o reglementeze în mod direct, fie prin aplicarea normei ce reglementează situația cea mai asemănătoare (*analogia legis*), fie prin aplicarea principiilor generale ale sistemului de drept respectiv (*analogia juris*)”⁴⁴. Din acest punct de vedere, *analogia legis* s-ar regăsi în aplicarea Sfințelor Canoane în această materie, dar și luând în considerare *Statutul de organizare a Bisericii ortodoxe a Ciprului*⁴⁵ care prevede rânduiala acordării divorțului bisericesc; iar *analogia juris* - și-ar găsi justificare în aplicarea sistemului de drept comun din România aflat în vigoare și descris mai sus. Din toate aceste motive argumentate, el ar trebui reinstaurat și din punct de vedere statutar și regulamentar-bisericesc.

Prin urmare, referindu-se la încheierea unei noi cununii, același document al Sinodului din Creta (2016) în Cap. II (*Impedimente la căsătorie și aplicarea economiei*), pct. 2, atrage atenția asupra faptului că, „în conformitate cu tradiția

⁴² Potrivit hot. nr. 3730/14 mai 2010, pentru apostilarea actelor administrative, „verificarea certificatelor de cununie și a certificatelor de botez se realizează de forurile superioare unităților de cult care au eliberat aceste acte, respectiv centrele eparhiale”.

⁴³ <http://www.culte.gov.ro/documente-necesare-n-vederea-obinerii> (accesat la 01.05.2017, ora 17,00).

⁴⁴ Detalii: <http://legeaz.net/dictionar-juridic/analogie>.

⁴⁵ G. Grigoriță, *Căsătoria potrivit dreptului canonic ortodox...*, p.150.

canonică ortodoxă, care condamnă categoric bigamia precum și a patra căsătorie⁴⁶, o căsătorie care nu este dizolvată irevocabil sau anulată, precum și a treia căsătorie preexistentă constituie impedimente absolute pentru încheierea unei căsătorii”. Ori „dizolvarea irevocabilă” sau „anularea” unei cununii nu se poate obține printr-o dispensă, ci prin pronunțarea chiriarhală analogică desfacerii căsătoriei.

Din toate cele expuse se poate concluziona că „problema divorțului religios trebuie privită cu mare atenție și reactivată în viața bisericească pentru a nu oficia, în lipsa lui, cununii care nu ar trebui săvârșite și care ar însemna binecuvântarea sau sfințirea concubinajului, a bigamiei sau a trigamiei”⁴⁷.

⁴⁶ Fiind vorba de tradiția canonică ortodoxă, termenul folosit în documentul oficial de „căsătorie” trebuie înțeles ca termen intern specific bisericesc, respectiv ca „Taină a Cununii”.

⁴⁷ N. Necula, *Săvârșim slujba cununiei soților divorțați și recăsătoriți?* în vol. „Tradiție și înnoire în slujirea liturgică”, vol. I, Galați, 1996, p. 216-219; Ediția a II-a, București, 2014, p.621; N. Necula, *Ce este divorțul religios...*, p. 223.